

עקב: בפרשת עקב ממשיך משה רבינו להטיף מוסר לעם ישראל ולהזכיר לו כל המאורעות שהתרחשו במשך השנה הראשונה לצאתם ממצרים ובמיוחד המאורעות של שישה החודשים בין יציאתם בחמישה עשר בניסן עד עשרה בתשרי. בדברים פרק ט פסוקים ט עד יז משה מפרט העליה הראשונה על הר סיני ונתינת הלוחות הראשונים. "בעלותי ההרה לקחת לוחות האבנים, לוחות הברית אשר כרת ה' עימכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי". ומפרש רשי בפרשת כי תישא (שמות לב, א) על הפסוק "וירא העם כי בושש משה לרדת...": "כי כשעלה משה (בז' בסיון) להר סיני אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות. כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המניין הוא והוא אמר להם שלמים מ' יום ולילו עימו ויום עליתו אין לילו עימו שהרי בז' בסיון עלה. נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז. לפי דבריו חיכה העם את משה בט"ז בתמוז ואהרון רצה לחשוך זמן והוא דחה את החגיגה למחרת אבל הוא לא הצליח לעכב אותם עד השעה השישית כך שכאשר ירד משה מן ההר ושני הלוחות בידו הוא מצא אותם פרוצים. היות משה רבינו ירד בעצם יום הארבעים, צריכים לומר שמקצת היום ככולו ובפסוק י"א: "ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן השם אלי את שני לוחות האבנים, לוחות הברית" צריכים לומר כמו שכתב האבן עזרא שמקץ הוא סוף או תחילת יום הארבעים ואי אפשר להכריח מן הלשון. אבל מן הפסוקים ברור שמשה קיבל את הלוחות קודם שירד וזה היה בהכרח בתחילת יום הארבעים וזה היה י"ז בתמוז וזה דבר מוסכם המובא במשנה תענית פרק ד' משנה ו'.

בפסוק כ"ה כותב משה: "ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי..." וזה מתייחס לארבעים יום האמצעיים. משה ירד בשבעה עשר בתמוז. בו ביום הוא טחן את העגל וזרה אותו על פני המים והשקה את בני ישראל וגם אסף את בני לוי והטיל עליהם לבדוק את העם ולהרוג את הנצמדים לעגל הזהב. כתוב בפרשת כי תישא (פרק ל"ב, ל): "ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם". אם כן משה עלה בפעם השנית בשמונה עשר בתמוז כך שתשעה עשר בתמוז היה היום הראשון (לילו ויומו) של הארבעים יום והיום הארבעים היה כ"ט באב. וכך כתב בהדיא רשי בדברים ט' י"ח. תפילתו של משה נפרטת בפרשת עקב פרק ט פסוקים כ"ו עד כ"ט. כנראה שמשה לא קיבל סליחה מושלמת שהרי כתוב בשמות לב, לג: מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ובפסוק שלאחריו: וביום פוקדי ופקדתי עליהם חטאתם. עכשיו מתחילים הארבעים יום השלישיים. כתוב בפרשת עקב פרק י פסוק א': פסול לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה... כך שברור שמשה פסל את הלוחות בתחתית ההר באותו יום כ"ט באב וצריכים לומר שבו ביום עלה על ההר ויום הראשון של הארבעים יום האחרונים היה יום ל' באב. הוסף כ"ט ימים של אלול ועשרה ימים של תשרי ותמצא שהארבעים יום האחרונים כלים ביום כיפור.

אף על פי שרשי לא כתב את זה במפורש אפשר להראות שרשי הרגיש בדבר שכן הוא כתב בפרשת יתרו (שמות יח, יג): "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם..."

"שהרי ביי' בתמוז ירד ושב את הלוחות ולמחורת עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכיפורים..." הרי שרשי הרגיש שאין עוד יום פנוי ולכן לכאורה משה עלה בו ביום כ"ט באב. אבל יש כאן קושי עצום לפי פירושו של רשי ולא ראיתי מי שהרגיש בו אולם אתם יודעים את הפתגם " יגעתי ומצאתי תאמן, יגעתי ולא מצאתי על תאמן". כתוב במפורש (שמות ל"ד, א') פסול לך שני לוחות אבנים כראשונים וכו' ובפסוק ב': והיה נכון לבוקר ועלית בבוקר אל הר סיני וכו' וכתוב אחר כך בפסוק ד': "ויפסול שני לוחות אבנים כראשונים וישכם בבוקר ויעל אל הר סיני..." ואם כן הפיתרון שהצעתי לא מתקבל על הדעת כלל שהרי משה שהה לילה בתחתית ההר והדר קושיא לדוכתיה ואם כן יש כאן קושיא עצומה על רשי. בפירוש דעת זקנים מבעלי התוספות על פסוק "ואנוכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה" (דברים י"י) הם כותבים גם כן את חשבונות של השלוש עליות של משה והם כותבים "...וירד בשבעה עשר בתמוז ובאותו יום נשתברו הלוחות, למחר בשמונה עשר עלה להתפלל על מעשה העגל ושהה שם ארבעים יום ושלמו בכ"ח באב. אמר לו יתברך פסול לך ועלה בכ"ט באב ושהה שם ארבעים יום ושלמו ביום הכיפורים... ואמר לו באותו יום סלחתי כדברך... ושבעה עשר בתמוז של אותה שנה בחמישי בשבת היה שהרי לעולם פסח ויי' בתמוז באין ביום אחד ובפרק רבי עקיבא (שהוא פרק תשיעי של מסכת שבת) מסיק דפסח שבו יצאו ישראל ממצרים בחמישי בשבת היה וראש השנה בשבת היה ויום הכיפורים בשני היה על פי הסימנים א"ת ב"ש. ולפי שהלוחות באו חדא ביום שני וחדא ביום חמישי נהגו לקרות בתורה ביום שני וביום חמישי וכו'". רואים איפוא שהם הרגישו בקושיא ולכן אמרו שמשה ירד בכ"ח באב ועלה שוב בכ"ט באב. וכך מובא בסדר עולם רבה פרק ו' שמשה ירד בפעם השנית בכ"ח באב ואחר שפסל את הלוחות עלה בכ"ט באב וכדי להצדיק את פיתרוןם אנחנו צריכים לומר שחודש תמוז היה באותה שנה מלא כדי שהימים האמצעיים יהיו במספר ארבעים. ופה אני רוצה להדגיש, מבלי להיכנס בפרטים, ובמחילת כבודו של השפטי חכמים על רשי שמות ל"ג, י"ח, שהפיתרון הזה שונה מפתרון של אב"י בגמרא תענית כ"ט ע"א: "אמר אב"י תמוז דההיא שתא מילויי מליוה" מפני שהוא מתייחס לתמוז של השנה השנית. כך הצלחנו לפתור את הקושיא אבל בבקשת מחילת כבודם של בעלי התוספות נולדה קושיא חדשה: אם חודש תמוז היה מלא שוב הכלל של א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"פ לא קיים עוד ויום כיפור לא היה ביום שני אבל ביום שלישי. כדי לישב את הדרשה הזו שמובאת גם בתחילת התוספות ד"ה כדי שלא ילינו ג' ימים בבבא קמא פ"ב ע"א צריכים לחזור ולקבל את שיטת רשי בפרשת יתרו: השנה הייתה כמו בלוח הנוכחי, משה ירד בכ"ט באב והוא עלה למחורת בל' באב, אבל בהשכמה בעוד לילה וכך עלה לו ליל ל' באב בחשבון הארבעים יום על פי העיקרון "מקצת היום ככולו" כמו שאנחנו מקבלים מכל מקום ביום האחרון ב"י בתשרי. [והצעתי היא יותר טובה מהמסקנה של התוספות בבבא קמא פ"ב ע"א לפיה בארבעים ימים האחרונים היו מ' ימים ול"ט לילות. התוספות דחקו את עצמם להביא את המסקנה הזו בהתאמה עם הפסוקים בפרשת עקב אבל הם התעלמו לגמרי מהפסוק בכי תישא פרק ל"ד כ"ח הכותב במפורש "ויהי שם עם השם ארבעים יום וארבעים לילה וכו'"] כללו של דבר, יש

מבוכה בין המפרשים וסתירות בין המדרש תנחומא והסדר עולם וסתירות בין המפרשים וקשה ליישב שיטה מתואמת ולא דימיתי כמה זמן יקח לי לימוד העיניין.

בכוונה לא התייחסתי לדברי רשי על הפסוק שמות ל"ג, י"א בד"ה ושב אל המחנה. שם כתב רשי לפי שיטה אחרת, הקרובה אולי יותר לפשוטו של מקרא, שמשם רבינו ירד מן ההר ושני הלוחות בידו ב"ז בתמוז, ב"ח שרף את העגל והשקע את העם ודן את החוטאים ובי"ט עלה אל ההר. המזרחי הרחיב את הדיבור והציע פיתרון על ידי עיבור חודש תמוז של שנה זו. אבל אם לוקחים עוד בחשבון את הקושיא האחרונה שהעלתי, צריכים לקבל שהשיטה האחרת הזו של רשי על פי מדרש תנחומא ל"א בשם רבי יהודה בר שלום, דורשת חודש אלול מעובר ואכן יש שיטה כזו.